

Inleiding

Hoe krijgt de begeleiding van leerlingen binnen loopbaanoriëntatie en -begeleiding vorm? LOB staat momenteel sterk in de belangstelling. In toenemende mate zien scholen het belang in van een goede loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Veel aandacht gaat uit naar de inhoud van LOB. De begeleiding lijkt daarbij iets minder de aandacht te hebben, terwijl uit onderzoek naar Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen (Kuijpers, Meijers & Bakker, 2006) blijkt dat een goede begeleiding het keuzeproces van de leerling sterk ondersteunt.

In deze map stellen we de begeleiding van het keuzeproces centraal. Het geeft begeleiders van het keuzeproces enerzijds inzage in hun rol als begeleider. Anderzijds biedt het begeleiders een handreiking om het gesprek met de leerling aan te gaan over zijn of haar passie, capaciteiten, ambities en ervaringen.

Leeswijzer

In deze handreiking vindt u naast het kader voor de begeleidingstructuur van LOB twee vouwbladen. Alle delen van de map kunnen onafhankelijk van elkaar gelezen worden. Vouwblad 1 met als ondertitel "Aansluiten bij de individuele leerling" biedt een praktische handreiking bij het voeren van gesprekken. Door vouwblad 2 "Drie begeleidingsaanpakken" krijgt u inzage in uw eigen begeleidingsstijl op basis van de principes van Human Dynamics®.

Wij hopen dat dit instrument u ondersteunt bij uw werk als begeleider. Uw dagelijkse werk bestaat ten slotte uit de voortdurende uitdaging uw begeleidingsvaardigheden te scherpen en te verfijnen om zo de individuele leerling wegwijst te maken op het soms hobbelige loopbaanpad.

In dialoog met de leerling

Het keuzeproces van de leerling wordt ondersteund door een voortdurende dialoog waarin de leerling, school en ervaringen samenkomen. De dialoog is een echt gesprek tussen twee personen, waarbij de leerling vanuit zijn ervaringen - door naar binnen te kijken - samen met de coach ontdekt waarvoor hij in beweging wil komen en hoe hij zijn doel kan bereiken. Het is de taak van de coach om de leerling te helpen betekenis te geven aan (nieuwe) opgedane ervaringen. Dit is een andere benadering dan het tot nu toe nog veel voorkomende eenrichtingsverkeer tussen docent en leerling in de adviserende sfeer, waarbij docenten weten wat goed voor leerlingen is. Een paar gouden regels bij het voeren van coachingsgesprekken:

- zorg voor een 'klik' met de leerling;
- toon echte interesse;
- neem de leerling serieus;
- verplaats je in de leerling;
- zorg dat de leerling zich veilig voelt;
- geef sturing aan het gesprek door open vragen te stellen;
- begin het gesprek vanuit de leerling; vragen die aan de leerling gesteld kunnen worden zijn bijvoorbeeld:
 - 'Welke ervaring heeft indruk op je gemaakt?'
 - 'Wat viel je op toen je bij het bedrijf binnenkwam?'
 - 'Wat is je bijgebleven?'
- luister en vraag door;
- maak *geen* keuzes voor de leerling;
- stel geen vragen die je zelf niet zou willen beantwoorden.

Kader voor de begeleidingsstructuur van LOB

In het schema² aan de binnenzijde van deze map schetsen we het kader voor de begeleidingsstructuur van LOB aan de hand van een fasering. Per fase zijn de doelen benoemd en worden cursief enkele lessuggesties gegeven, tevens is de koppeling gemaakt met de inhoud van de begeleiding en wordt aangegeven waar de begeleiding zich op moet richten; er worden suggesties gedaan om met leerlingen zinvolle gesprekken te voeren. De begeleiding richt zich in iedere fase min of meer op dezelfde onderwerpen. Dit moet gelezen worden als 'stapelings'.

¹ Kuijpers, M., Meijers, F. & Bakker, J. (2006). *Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen in het (v)mo: hoe werkt het?*

² Het schema is eerder gepubliceerd in: *Praktijk nabije LOB in de theoretische leerweg (2008) SLO Enschede*

Auteurs:
Edith Fernandes
Viola van Lanschot Hubrecht

Met dank aan:
Projectleden LOB
Jan van Hilten
Nynke Jansma
Jan Sniekers

Wateringse Veld College, Den Haag
Ontwerp:
Axis media-ontwerpers, Enschede
Foto's:
Humantouchphoto, Amsterdam

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
F 053 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl

AN 5.4625.157

● Reflecteren ● op maat

De begeleiding van praktijk nabije loopbaanoriëntatie

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

De LOB leerroute

Kaders voor de begeleidingsstructuur

	Doel	Lessuggesties	Inhoud van de begeleiding ³	Begeleidingsactiviteiten	Tijdsindicatie voor de begeleiding
Introductie	Zelfbeeld verkennen. Eerste beeld van de eigen mogelijkheden en interesses verkennen en reflectie van de eigen ervaringen in relatie tot de wereld van arbeid en beroep.	<ul style="list-style-type: none"> - Maak een reclamespotje over jezelf, een website, een poster of een documentaire waarin je je ouders interviewt. - Schrijf jouw levensverhaal waaruit duidelijk wordt... (zie doel) - Beeld samen met anderen uit wat je in jezelf waardeert en welke (arbeids)dromen jij hebt. 	<ul style="list-style-type: none"> • beeld vormen van leerlingen op basis van levensverhaal van leerlingen, gesprek met ouders en collega's; • aandacht hebben voor privé-situaties; • aandacht hebben voor verschillen in leerstijlen; • nagaan of de leerling een realistisch zelfbeeld heeft; • ondersteunen bij reflectie op capaciteiten; • beeld vormen van leerlingen op basis van interesse- en, capaciteitentesten; • praten over interesses en ambities. 	<i>Aan de hand van de introductieopdracht vindt een kennismakingsgesprek plaats tussen coach, leerling en ouders waarin een duidelijke rol voor de leerling is weggelegd, bijvoorbeeld in de voorbereiding en/of leiding van het gesprek.</i>	Vijftien minuten per leerling.
Oriëntatie	Oriëntatie op de wereld van arbeid en beroep. Leerlingen verbreden hun horizon en maken kennis met bedrijven en instellingen in de buurt van de school. Zij spiegelen hun ervaringen met de eigen interesses en kunnen op basis van hun interesses aangeven wat zij verder willen verkennen.	<p>Onderzoek in een veelomvattende bedrijfssituatie verschillende beroepen (bijvoorbeeld in een recreatiepark, een zorginstelling, een groot kantoor). Het voordeel van deze lessuggestie is dat in grote organisaties verschillende sectoren en werkvelden verenigd zijn, waardoor leerlingen in korte tijd kennis kunnen maken met veel beroepen en daarop kunnen reflecteren.</p> <p>Een alternatief: Verken verschillende beroepen via familie en vrienden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • praten over ervaringen; • praten over de zin van het werk voor de maatschappij; • praten over de betekenis van werk; • praten over interesses en ambities; • ondersteunen bij reflectie op capaciteiten; • helpen ervaringen te verbinden met capaciteiten en wensen; • vragen naar leerwensen. 	<i>Klassikaal delen van de eerste oriënterende ervaringen, waarbij gebruik gemaakt wordt van de kracht van de groep. Er worden reflectieve werkvormen gebruikt die gevarieerd en afwisselend zijn.</i>	<i>De begeleiding gaat samen op met de onderwijsactiviteit⁴.</i>
Verkenning	Verkenning van enkele beroepen en werkzaamheden. Dit onderdeel is erop gericht leerlingen een realistische indruk te geven van beroepssituaties en hen de positieve en negatieve kanten van een beroep te laten ontdekken. Na deze ervaring maken leerlingen de balans op: wat wil ik op basis van mijn ervaringen in het vervolg van het LOB-traject?	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoek beroepsbeoefenaren en neem interviews af, observeer, vergelijk en trek conclusies. - Loop een dag of meerdere mee in een bedrijf. Zorg dat je verschillende functies kunt "beleven". Bijvoorbeeld loop mee met de secretaresse, maar ook met de financieel medewerker. - Bekijk het functiebouwwerk en selecteer een aantal functies waar je graag meer van wilt weten 	<ul style="list-style-type: none"> • praten over praktijkervaringen; • herkennen en benoemen van (eigen) capaciteiten; • praten over dilemma's in werk; • nagaan of een realistisch beroepsbeeld bestaat; • praten over interesses en ambities; • ondersteunen bij reflectie op capaciteiten; • nagaan of een realistisch zelfbeeld bestaat; • helpen ervaringen te verbinden met eigen capaciteiten en wensen; • vragen naar leerwensen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Klassikaal en in groepjes delen van de eerste verkennende ervaringen. Bijvoorbeeld: Toon een foto van de persoon met wie je gesproken hebt. "Wat is je bijgebleven? Wat heeft je verrast?"</i> 2. <i>Daarna richt de begeleiding zich op wat deze ervaring voor de leerling betekent en op welke wijze hij invulling wil en kan geven aan het vervolgtraject. Dit laatste vindt in kleiner groepsverband plaats, buiten de reguliere lesactiviteiten om.</i> 	
Verdieping	Onderzoeken en ervaren van diverse aspecten van een beroep. Hier voeren leerlingen beroepsspecifieke activiteiten uit, hetzij echt hetzij gesimuleerd, als 'beroepsbeoefenaar' voor een bedrijf waarin zij geïnteresseerd zijn. Na deze ervaring maken leerlingen de balans op. Wat betekent deze ervaring voor het vervolg van het LOB-traject?	Keuzeopdrachten waarin leerlingen beroepsspecifieke activiteiten kunnen oefenen zoals: ontwerpen, verzorgen, organiseren, administreren, observeren,.....etc.	<ul style="list-style-type: none"> • praten over praktijkervaringen; • praten over dilemma's in werk; • nagaan of een realistisch beroepsbeeld bestaat; • herkennen en benoemen van (eigen) capaciteiten; • nagaan of een realistisch zelfbeeld bestaat; • praten over interesses en ambities; • ondersteunen bij reflectie op capaciteiten; • helpen de 'echte' ervaringen te verbinden met eigen capaciteiten en wensen; • vragen naar leerwensen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Deze spelen zich - indien dat mogelijk is - tijdens de uitvoering van de activiteit af, door met leerlingen te praten over hun ervaringen.</i> 2. <i>Daarna richt de begeleiding zich op wat deze ervaring voor de toekomst van de leerling betekent en op welke wijze hij invulling wil en kan geven aan het vervolg van het traject. Dit laatste vindt in kleiner groepsverband plaats buiten de reguliere lesactiviteiten om en heeft het karakter van een voortgangsgesprek.</i> 3. <i>Afstemming over de keuze van de leerling tussen coach, leerling en ouders, waarin een duidelijke rol voor de leerling is weggelegd.</i> 4. <i>Overdracht van de leerling bij wisseling van coach.</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>De begeleiding gaat samen op met de onderwijsactiviteit.</i> 2. <i>Half uur per groep van max. 5 leerlingen; individuele tijd indien nodig.</i> 3. <i>Vijftien minuten per leerling.</i> 4. <i>Overdracht afhankelijk van de situatie.</i>

³ De inhoud van de begeleiding is ontleend aan: Kuijpers, M., Meijers, F., en Bakker, J. (2006). *Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen in het (v)mbo: hoe werkt het? Driebergen: HPBO*

⁴ Suggesties voor reflecterende werkvormen zijn te vinden in katern 3 van de map: *Verbindend leren. Praktijk nabije Beroepsoriëntatie in de gemengde en theoretische leerweg (2006)*. SLO, Enschede. De titel van katern 3 is: *Bewust leren door reflecteren*.

Loopbaancompetenties

De begeleider en de leerling hebben begeleidingsinstrumenten nodig om de voortgang inzichtelijk en bespreekbaar te maken. LOB richt zich op het ontwikkelen van loopbaancompetenties. De ontwikkeling van loopbaancompetenties is van belang om keuzes te maken en sturing te kunnen geven aan toekomst en loopbaan.

Vorderingen op het gebied van loopbaancompetenties kunnen met behulp van onderstaande ontwikkelingslijnen vastgelegd worden. De vorderingen kunnen ook gebruikt worden als input voor het reflectiegesprek.

Beginstadia	Waar zit je op de ontwikkeling?	Eindstadia
Capaciteitenreflectie Ik begin in te zien hoe belangrijk het is te weten wat mijn sterke en zwakke kanten zijn		Capaciteitenreflectie Ik ken mijn sterke en zwakke kanten en kan die gebruiken om keuzes te maken
Motievenreflectie Ik begin te ontdekken waar ik moeite voor wil doen		Motievenreflectie Ik weet waar ik voor wil gaan en waar ik moeite voor wil doen
Werkexploratie Ik begin te ontdekken wat de arbeidsmarkt mij te bieden heeft		Werkexploratie Ik heb ervaren welk werk bij mij past en weet wat het inhoudt
Loopbaansturing Ik begin te ontdekken dat ik bepaalde dingen moet leren om keuzes te maken		Loopbaansturing Ik weet wat ik nodig heb, moet kennen en moet kunnen, om mijn loopbaan richting te geven
Netwerken Ik begin het belang van een netwerk in te zien		Netwerken Ik heb een redelijk netwerk en onderhoud dat

* Uiteraard zijn andere modellen ook bruikbaar. In deze publicatie is gekozen voor dit "open" lijnmodel om de leerling de kans te geven na te denken waar hij/zij de markering van de vorderingen op de lijn precies wil zetten. Het open model daagt de leerling uit de competenties te voorzien van de eigen interpretatie. Iets wat een zeer belangrijk gegeven is tijdens de reflectie gesprekken!

Reflecteren op maat

Auteurs:
Edith Fernandes
Viola van Lanschot Hubrecht
Ontwerp:
Axis-media ontwerpers BV, Enschede
Fotografie:
Humantouchphoto, Amsterdam

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
F 053 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl

slo

Aansluiten bij de individuele leerling

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Reflecteren op maat

Een gesprek tussen een begeleider en een leerling moet de leerling aanzetten tot denken. Met andere woorden: gesprekken met leerlingen moeten er toe leiden dat leerlingen leren om te reflecteren. Dit gebeurt door de nieuw opgedane ervaringen te verbinden met de ervaringen die leerlingen reeds hebben. In een dergelijk gesprek is het belangrijk om te weten welke ervaring een leerling opgedaan heeft en wat daarvan het resultaat was, maar zeker ook wat de activiteit voor hem betekent.

Om u als begeleider te ondersteunen in het reflectieproces met de leerling is onderstaand model ontwikkeld. Het model is gebaseerd op het reflectiemodel van Korthagen (2002), die er van uitgaat dat reflectieve begeleiding een bepaalde cyclus als (gespreks)basis heeft. De te onderscheiden fasen zijn de volgende:

A: Wat was Aan de orde? Dit is de fase waarin de leerling zijn ervaring inbrengt.

B: Wat is het Belang daarvan? In deze fase wordt stilgestaan bij wat de ervaring voor de leerling betekent. Dit is de fase waarin verdieping wordt aangebracht en waarin de nieuwe ervaringen worden verbonden met de oude, bestaande ervaringen.

C: Welke Conclusie trek je? In deze fase moeten de ervaringen tot (nieuwe) inzichten leiden. Dit is ook het moment waarop gereflecteerd kan worden op de ontwikkeling van competenties die belangrijk zijn voor het keuzeproces (zie de loopbaancompetenties elders in dit vouwblad).

D: Welke Doelen stel je? De conclusies hebben gevolgen voor de leerdoelen van de leerling. Deze worden nu geformuleerd en verbonden aan tijd, plaats, werkvorm en inhoud van één of meerdere activiteiten.

V: Welke Vorderingen maak je? Welke afspraken maak je? Dit is een (administratieve) activiteit van de leerling waarin hij vorderingen vastlegt en afspraken maakt over nieuw te behalen doelen. Aangeraden wordt elk gesprek te beëindigen met het vastleggen van vorderingen en het maken van afspraken. Deze gegevens kunnen uiteraard ook dienen als input bij de start van het gesprek. De vorderingen en afspraken kunnen leerlingen bewaren in een portfolio of een begeleidingsmap.

Het model veronderstelt een vaste volgorde. Echter, het startpunt dat u kiest is afhankelijk van de behoefte van de leerling. Sommige leerlingen hebben totaal geen behoefte aan fase A bij de start van een gesprek; zij vertellen liever direct wat ze van de ervaring vonden. U kunt dan beter starten met fase C. Andere leerlingen komen het beste tot hun recht als ze eerst het einddoel mogen bepalen om vervolgens in stapjes terug te redeneren wat er dan gedaan moet worden om dat einddoel te bereiken. Bij deze leerlingen is het verstandig om te beginnen met fase D. En zo zouden alle fasen kunnen dienen als startfase.

Cyclische gespreksmethodiek⁶

Tip

Gesprekken kunnen alleen tot verdieping leiden als het verder gaat dan een vraag-antwoordgesprek. Van u als begeleider wordt gevraagd om actief te luisteren en vooral door te vragen op de antwoorden die gegeven worden. Pas dan is er sprake van een echt gesprek. De vermelde fasen zijn slechts een hulpmiddel om het gesprek te laten “rollen” en het is geen keurslijf!

Reflectie op maat vindt plaats door bovenstaande gespreksmethodiek te koppelen aan de individuele leerling die in de leerroute LOB zijn eigen ontwikkeling doormaakt. Dit betekent niet dat er alleen individuele gesprekken mogelijk zijn. Ook in groeps gesprekken is rekening te houden met het individu. De leerroute LOB - die ook elders in deze map toegelicht wordt - bestaat uit vier fasen:

- De introductiefase, waarin de leerling zijn zelfbeeld en zijn mogelijkheden verkend in relatie tot de wereld van arbeid en beroep.
- De oriëntatiefase, waarin de leerling zich breed oriënteert op arbeid en beroepen.
- De verkenningsfase, waarin de leerling enkele beroepen en werkzaamheden verkend in relatie tot zijn eigen mogelijkheden.
- De verdiepingfase, waarin de leerling door onderzoek en ervaring de eigen sterke en zwakke punten analyseert en een plan maakt om tot verdere ontwikkeling te komen.

Bij elke fase kan het gespreksmodel toegepast worden.

Verschillen tussen leerlingen

De benadering die bij de ene leerling goed werkt kan bij een andere leerling wel eens helemaal niet aanslaan. Wellicht kent u het verschijnsel dat gesprekken vastliepen of stokten. Om tot reflectie en een gesprek met de leerling te komen is het van belang aansluiting te zoeken bij die leerling, of met andere woorden dat u even in de schoenen van de leerling kunt staan, zodat u weet wat hem beweegt en drijft. Uitgaande van verschillen tussen leerlingen zijn in de fasering van de LOB-leerroute enkele voorbeeldvragen geformuleerd die aansluiten bij drie verschillende begeleidingsaanpakken. De indeling is gebaseerd op de principes van Human Dynamics[®].

- De gele vragen zijn voor leerlingen die gericht zijn op het einddoel. Zij hebben begeleiding nodig die efficiënt is, stap voor stap (of één voor één of punt voor punt) de belangrijkste zaken afhandelt en die gaat over de inhoud. Deze leerling is geïnteresseerd in welke richting een taak/opdracht/opleiding etc. op moet.
- De blauwe vragen zijn voor leerlingen die graag contact maken met anderen. Zij hebben begeleiding nodig die start met uitwisseling van persoonlijke gegevens. Pas als er een band is met de begeleider kan deze leerling leren. Deze leerling is geïnteresseerd in het relationele en wil dit bereiken middels communicatie.
- De rode vragen zijn voor leerlingen die praktisch ingesteld zijn. Deze leerlingen zijn gebaat bij begeleiding die start bij het functionele en bij de praktijk. Zij zijn geïnteresseerd in hoe de dingen werken.

De vragen zijn vooral bedoeld als voorbeeld om de dialoog met de leerling op gang te brengen over de loopbaan en loopbaankeuzes, tijdens en na binnen- en buitenschoolse LOB-activiteiten, in individuele- en groeps gesprekken en naar aanleiding van bijvoorbeeld stages. In dit vouwblad is tevens een instrument opgenomen waarmee leerlingen kunnen reflecteren op hun eigen loopbaanontwikkeling, dit kunnen registreren en groei kunnen volgen.

Werkwijze

• **Stap 1** Laat leerlingen aan het begin van het traject de voorbeeldvragen lezen en vraag aan te geven bij welke type vragen de leerling zich het meest op zijn gemak voelt. Laat de leerlingen in gelijkgestemde groepen van vier hun keuze motiveren. Deze tijdsinvestering betaalt zich zeker terug. De leerlingen weten hoe ze zich moeten voorbereiden en u als begeleider weet welke voorkeursaanpak van begeleiding u bij elke individuele leerling kunt gebruiken.

• **Stap 2** Geef aan het begin van het traject een toelichting op het gespreksmodel en de loopbaancompetenties (elders in dit vouwblad). Vraag aan de leerling zich voor te bereiden op het gesprek met behulp van deze twee instrumenten waarvan u kopieën gemaakt hebt. Een goede voorbereiding zorgt ervoor dat het vrijblijvende karakter van het begeleidingsgesprek verdwijnt.

• **Stap 3** Bepaal (samen met de leerling) van te voren welke onderwerpen besproken moeten worden. Zorg er voor dat de start van het gesprek aansluit bij de leerling!

De voorbeeldvragen moet u zien als oefenmateriaal. Het idee is dat u door veelvuldig met de voorbeeldvragen te oefenen steeds makkelijker en zelfsprekender de juiste vragen weet te stellen om een echt gesprek op maat te hebben met de leerling.

Introductie	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is jouw toekomstperspectief? - Wat doe je daar nu al aan? - Waarom ben je tot die keus gekomen? - Waarom denk je dat je (in beroep X) op je plaats bent? - Wanneer betrek je je ouders in je keuzeproces? 	<ul style="list-style-type: none"> - Wat maakte deze opdracht spannend? - Hoe verliep de samenwerking? - Heb je voor je gevoel voldoende kunnen bijdragen? - Wat lijkt jou leuk om te doen? - Heb je al een beeld van je toekomstige baan? - Bij welke baan voel jij je thuis? En waarom? 	<ul style="list-style-type: none"> - Heeft jouw keuze te maken met de beroepen van jouw ouders/broers/zussen etc. - Vertel eens in welke situatie jij gebruik maakte van jouw sterke punten. Wat betekende dat voor jou? - Hoe zie je jouw bijdrage aan de maatschappij? - Beschrijf eens jouw ideale baan en werkomgeving.
Oriëntatie	<ul style="list-style-type: none"> - Vertel eens over een succesvolle ervaring - Wat moest je bereiken? - Wat betekent deze ervaring voor jou? - Waarom vind je dat je er goed in bent? - Kun je uitleggen waarom je denkt dat dit beroep/deze opleiding wel/niet bij je past? - Wat denk je dat dit werk of deze opleiding inhoudt? - Wat wil je precies weten over dit beroep of deze opleiding? 	<ul style="list-style-type: none"> - Wat was je leukste ervaring en waarom? - Wat deed dat met jou? - Kun je aangeven waar je goed in bent? - Wat trekt jou zo aan in beroep X? - Wat maakt dat bedrijf X jou zou kiezen? - Waar ben je het beste in? - En hoe heb je dat laten zien? - Heb je je over dit beroep goed geïnformeerd? Of heb je daarbij hulp van mij nodig? 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe nuttig was de stage/opdracht voor jou? - Was het praktisch genoeg? - Waar heb je je informatie gezocht? En vond je dat voldoende? - Waar moet werk voor jou aan worden? - Wanneer ben je tevreden met jezelf? In welke situatie was dat?
Verkenning	<ul style="list-style-type: none"> - Vertel eens over een minder succesvolle ervaring. - Hoe kwam dat? - Wat moest je bereiken? - Wat heeft het meeste indruk op je gemaakt? - Welke situatie heeft het meeste indruk op je gemaakt? - Wat is het nut van dit werk voor de maatschappij? - Hoe belangrijk is dit voor jou? - Heb je ook met anderen over deze ervaring gesproken? - Waar ga je de komende tijd aan werken? - Hoe bepaal je of je dan nog steeds aan je toekomstdroom werkt? 	<ul style="list-style-type: none"> - Wanneer was je minder tevreden met jezelf? - Wat heb je toen gedaan? - Wat deed dat met jou en de anderen? - Hoe voelde jij je toen je daar op aangesproken werd? - En wat heb je met die feedback gedaan? - Hoe belangrijk is het dat je een bijdrage aan de maatschappij levert met je werk? - Over welke eigenschappen ben jij tevreden? En over welke ben je minder tevreden? - Wat ga je daar aan doen? - Wat vinden je ouders van jouw keuze? 	<ul style="list-style-type: none"> - In welke situatie merkte je dat je er niet uit kwam? - Hoe kwam dat? En wat heb je toen gedaan? - Wat betekende deze ervaring voor jou? - Hoe belangrijk is samenwerken voor jou? Hoe is dat in je droomberoep? - Denk je dat je droomberoep gebruik maakt van al je goede eigenschappen? - Welke eigenschappen moet je nog ontwikkelen? In welke situatie ga je dat doen? En waar ga je dan op letten? - Heb je voldoende rondgesnuffeld bij bedrijf X om een idee te krijgen van wat daar gebeurt? Wat betekent dit voor jouw beeld van beroep X?
Verdieping	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe heb je je ervaringen met anderen gedeeld? - Wie waren daarbij betrokken en waarom? - Beschrijf eens een ervaring waarbij je af moest wijken van je plannen. Hoe ging dat? Wat heb je aan jezelf gemerkt? - Wat ga je de volgende keer anders doen? - Hoe ga je dat aanpakken en wie gaat jou daar feedback op geven? 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe heb je je voorbereid op... - Hoe heb je je doel bepaald? - Hoe moeilijk was het voor jou op een planning te maken en je er ook aan te houden? Wat heb je daarvoor gedaan/gelaten? - Hoe vond je het om af en toe ook alleen te werken? - Soms is overleg niet mogelijk. Hoe ga je je daarop voorbereiden? - Hoe weet je of je met je activiteiten nog bezig bent met je toekomstdroom? 	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe ga je om met de voortdurende tijdsdruk in bedrijf X? - Wat betekent het voor jou als een manager zonder vorm van overleg een beslissing neemt die niet goed is voor iedereen? - Hoe moeilijk is het voor je om zonder te veel voorbereiding aan iets te beginnen? - Wat heb je nodig om je goed voor te bereiden op een opdracht? En wat gebeurt er als bedrijf X je dat niet kan bieden?

⁶ Op basis van *Spiraalmodel van Korthagen (2002)*

Drie begeleidingsaanpakken

Om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij uw leerlingen is het belangrijk om te weten wat voor begeleider u bent. Immers, bij het begeleiden zult u van nature een bepaalde voorkeursstijl en inhoud hebben. Dit is prima indien de leerling uit hetzelfde hout gesneden is als u bent. Het wordt al lastiger als de leerling zodanig “anders” is dat er geen aansluiting gemaakt lijkt te worden. U heeft vast wel ervaring met gesprekken die vastliepen of halverwege stokten. Of gesprekken waar u geen goed gevoel bij had. Om tot reflectie bij de leerling te komen is het belangrijk dat u aansluit. Of met andere woorden dat u even in de schoenen van de leerling kunt staan, zodat u weet wat hem beweegt en drijft. Om zicht te krijgen op uw begeleidingsaanpak, zijn er drie korte beschrijvingen opgenomen. De beschrijvingen zijn gebaseerd op Human Dynamics®.

- Beschrijving 1 is geel van kleur en staat voor de begeleider die zich in de start van het gesprek het liefst richt op einddoelen en de weg die bewandeld moet worden om dat einddoel te bereiken. Men zegt wel dat dit de begeleider is vanuit het Hoofd. Let wel: de beschrijving is gericht op hoe een gesprek gestart wordt!
- Beschrijving 2 is blauw van kleur en staat voor de begeleider die in de start van het gesprek gericht is op het maken van relatie met de leerling. Deze begeleiding zou ook geduid kunnen worden met begeleiding vanuit het Hart.
- Beschrijving 3 is rood van kleur en staat voor de begeleider die bij de start van het gesprek gefocust is op de praktijk en de uitvoerbaarheid van zaken. Dit noemt men ook wel de begeleiding vanuit de Handen.

De manier van begeleiden heeft uiteraard consequenties voor de leerling. Het is daarom goed om te weten vanuit welke focus u een gesprek start en na te gaan of deze start voor iedere leerling gelden moet of dat u misschien een ander uitgangspunt zou moeten kiezen.

Toelichting op Het *hoe* van begeleiden

De drie beschrijvingen geven in grote lijnen de verschillen van begeleidingsaanpakken weer. Als u ze leest zult u merken dat niet alles wat in de tekst staat op u van toepassing is. Leest u de beschrijvingen vooral voor het totaalbeeld. Als ongeveer 80% van het beschrevene klopt met hoe u begeleidt dan heeft u een aardige indicatie van uw manier van begeleiden. U kunt deze kennis gebruiken als reflectie op uw eigen werk! Bovendien geeft het u een handvat om van aanpak te veranderen op het moment dat het gesprek niet zo verloopt als u voor ogen had.

Tip

Mocht u niet weten of uw manier van begeleiden aansluit bij een bepaalde leerling, experimenteer dan eens met de voorbeeldvragen die u in het andere vouwblad vindt. U merkt aan de reactie van de leerling vanzelf wanneer u op de goede weg zit!

Trainingsaanbod: oefenen met reflectieve gesprekken

Het voeren van een goed inhoudelijk reflectiegesprek met leerlingen is heel erg moeilijk en vraagt veel oefening. SLO heeft een training ontwikkeld waarbij het gespreksmodel in deze publicatie gecombineerd wordt met het instrument Human Dynamics®. In deze training krijgt u tools waarmee u leerlingen kunt laten reflecteren op hun eigen handelen. In het eerste deel van de training leert u door middel van praktische oefeningen welke begeleidingsaanpakken er zijn en hoe u aan kunt sluiten bij de leerling. Indien u belangstelling heeft voor deze training dan kunt u contact opnemen met de projectleider van LOB: Viola van Lanschot Hubrecht (vvanlanschot@slo.nl).

In 2008 zijn bij SLO de volgende publicaties over LOB verschenen:

- Praktijk nabije LOB in de theoretische leerweg
- Leerroutes voor LOB, de vmbo-scenario's praktisch uitgewerkt voor de vier leerwegen
- Reflecteren op maat

Informatie over bovenstaande publicaties vindt u op www.slo.nl

Reflecteren op maat

Auteur:
Edith Fernandes

Ontwerp:
Axis-media ontwerpers BV, Enschede
Fotografie:
Humantouchphoto, Amsterdam

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
F 053 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl

slo

Drie begeleidingsaanpakken

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

Het *Hoe* van begeleiden: vanuit 3 manieren bekeken

Voor toelichting op deze drie verschillende begeleidingsaanpakken; zie achterzijde van dit vouwblad

Begeleiden gericht op functionaliteit en toepasbaarheid; vanuit de handen

Ik vind het belangrijk dat leerlingen werken aan realistische taken; taken die echt zouden kunnen. Leerlingen moeten daarvoor veel informatie zoeken, want juist in de praktijk vind je goede voorbeelden. Ik vraag leerlingen altijd naar de onderlinge verbanden en consequenties. Ik ben er namelijk van overtuigd dat alles met alles te maken heeft. Met andere woorden ik kan denken en doen in gehelen. Ik weet precies wat de consequentie is van een bepaalde actie. Ik wens mijn leerlingen dit ook toe. Ik hou er van om met mijn leerlingen uitgebreid in te gaan op de informatie die ze hebben gezocht. Ik hoor graag alle ins en outs; voor mij is geen detail overbodig! Ik weet vanuit ervaring dat de tijd altijd sneller gaat dan ik zou willen. Ik vraag mijn leerlingen dan ook meestal of ze het gaan redden in de tijd. Er is ook zoveel uit te zoeken! Mijn houding naar de leerling is vriendelijk en rustig. Je kunt mijn gedachten niet “lezen” en ik heb tijd nodig om de tot mij gekomen informatie te verwerken. Met mijn leerlingen ben ik gericht op doen. Mijn vragen aan hen hebben daar dan ook meestal mee te maken. Ik ben alleen geïnteresseerd in de belevingswereld van de leerling als dit te maken heeft met de opdrachten die ze moeten maken. Eigenlijk ben ik meer geïnteresseerd in wat ze willen gaan doen. Ik ben vrij precies en dat verwacht ik ook van mijn leerlingen. Ze moeten zich aan de opdracht houden en deze zo compleet mogelijk uitvoeren. Ik heb er een hekel aan als een leerling niet goed nadenkt over wat je met de uitkomst van een opdracht kunt doen. Immers, je doet toch niet zomaar iets! Wat ik ook erg belangrijk vind is een dat de leerling zich houdt aan gemaakte afspraken. Daar hamer ik altijd op, want een afspraak niet nakomen geeft mij aan dat die persoon onbetrouwbaar is. Dat inzicht wil ik mijn leerlingen ook leren.

Handen: de begeleider die gericht is op de praktijk en toepassing

Kenmerken

- Een rustige uitstraling
- Gericht op doen en de praktijk
- Gericht op het maken van uitvoerbare plannen

Houding

- Een rustige manier van praten met veel details en context
- Belangstelling voor de opdracht in combinatie met de leerling

Gedrag

- Verbindt voorgaande taken met actuele taken
- Veel vragen op taakniveau betreffende de onderlinge samenwerking
- Afspraken maken en nakomen

Veel gestelde vragen/opmerkingen

- Wat heb je gedaan?
- Welke informatie heb je gezocht?
- Hoe heb je de selectie van de informatie gedaan?
- Kon je voldoende informatie vinden?
- Vond je de opdracht praktisch genoeg?
- Kun je hier wat mee in de praktijk?
- Welke oplossingen heb je bedacht voor.....?
- Hebben jullie bij het samenwerken de taken verdeeld?
- Vind jij dat je een goede bijdrage hebt geleverd aan de taken?
- Heb je genoeg tijd gehad?

Begeleiden gericht op inhoud en structuur; vanuit het hoofd

Ik ben erg geïnteresseerd in wat leerlingen willen bereiken. Mijn startvragen gaan dan ook meestal over de richting die een leerling met zijn werk of opleiding op wil. Ik ben geïnteresseerd in de motieven van een leerling. Ik wil bijvoorbeeld graag weten waarom ze bepaalde stappen hebben gezet. Een goed gesprek over de inhoud is voor mij belangrijk. Ik praat niet over koetjes en kalpjes, maar juist over wat een leerling kan en denkt. Mijn houding en gezichtsuitdrukking zijn neutraal. Je kunt bij mij niet makkelijk “lezen” wat ik denk of voel. Mijn spraakgebruik is precies. Ik houd er ook bij leerlingen van dat ze de zaken nauwkeurig kunnen uitleggen; dus de juiste woorden voor de juiste situatie. Als eerste wil ik weten wat hun bedoeling was met bijvoorbeeld het project dat ze geschreven hebben. Veel uitwijden over details vind ik niet nodig. Het gaat mij er om dat leerlingen het belangrijkste, de essentie, goed kunnen verwoorden. Mijn lessen heb ik het liefst rustig; vanuit mijn eigen behoefte weet ik hoe belangrijk het is om even in stilte en alleen te kunnen nadenken. Ik waardeer leerlingen die onafhankelijk van anderen hun pad weten te kiezen. Ik vind het belangrijk dat ze eerst zelf nadenken, voordat ze anderen betrekken bij hun denken. Ik ben eerder gericht op iemands inhoud of duidelijker op hoe iemand denkt en waar iemand heen wil dan in de hele persoonlijke wereld van iemand. Ik vind het mijn missie om leerlingen te laten nadenken over waar ze over bijvoorbeeld 10 jaar willen zijn, zodat ze nu al de juiste stappen kunnen nemen om daar ook te komen.

Hoofd: de begeleider die gericht is op structuur en visie

Kenmerken

- Een neutrale uitstraling
- Gericht op waar het met het project/opleiding etc. heen moet (richting)
- Gericht op structuur

Houding

- Weloverdachte manier van praten en een precieze woordkeus
- Belangstelling voor waar iemand met zijn/haar talent heen wil

Gedrag

- Veel waarom vragen
- Vragen over planning en structuur
- Gericht op de inhoud

Veel gestelde vragen/opmerkingen

- Wat wilde je bereiken?
- Heb je je doel gehaald?
- Waarom heb je.....?
- Wat was je gedachte achter.....?
- Kun je aangeven welk belang je met deze opdracht hebt gediend?
- Kun je kort vertellen waar het over gaat?
- Vertel iets over hoe je de opdracht hebt aangepakt.
- Hoe ziet de planning er uit?
- Wat is het belangrijkste wat je wilde overbrengen?
- Hoe past deze opdracht bij wat jij wilt bereiken in deze opleiding/toekomst etc.?

Begeleiden gericht op invlevingsvermogen en contact; vanuit het hart

Ik ben de begeleider die de leerling naar zijn of haar gevoel of gedachte zal vragen. Ik ben gericht op zijn of haar belevingswereld. Ik ben daarom geïnteresseerd in wat de leerling voelde of wat het met hem/haar deed toen..... Mijn uitdrukkingvormen zijn levendig en met veel gebaren om mijn bedoelingen te ondersteunen. Als ik iets (niet) leuk vind, dan kun je dat als het ware van mijn gezicht lezen. Mijn houding is er op gericht zoveel mogelijk open te staan voor de leerling en zijn/haar wereld, zodat ik het beste uit dit mens halen kan. Als ik kijk naar de producten dan wil ik graag dat deze origineel zijn qua inhoud en qua vorm. Ik wil graag dat leerlingen verder denken dan hun neus lang is. Ik ga graag de uitdaging met een leerling aan om een nieuwe weg in te slaan of te argumenteren over de gedachtewereld van de leerling. Als het met een leerling niet goed gaat kan ik me dat vreselijk aantrekken. Zelfs zo erg dat ik de pijn of het verdriet van de leerling in mijn eigen lichaam voel. In mijn lessen vind ik het belangrijk dat de sfeer goed is. Ik maak daarvoor met al mijn leerlingen persoonlijk contact. Ik vind het ook fijn als leerlingen met mij persoonlijk contact maken door bijvoorbeeld iets uit hun privéleven te vertellen of me binnen te laten in hun gedachtenwereld. In mijn lessen probeer ik meestal dingen te doen die voor iedereen leuk zijn. Ik heb direct in de gaten wanneer er in de groep iets niet lekker loopt. Ik zal dan ook de eerste zijn die al vragend op onderzoek gaat naar het waarom van die beladen sfeer. Communicatie is voor mij trouwens heel erg belangrijk. Ik denk graag hardop voor mezelf of met anderen zodat ik mijn ideeën vormen kan.

Hart: de begeleider die gericht is op invleving en contact

Kenmerken

- Levendig in houding en spraak
- Creatief
- Verbinden van de juiste taken bij de juiste leerling of verbinding van de juiste leerling met een andere leerling

Houding

- Expressief: kunt het gezicht “lezen”
- Open en geïnteresseerd in de ander zijn/haar (persoonlijke) belevingswereld

Gedrag

- Hardop denkend praten
- Mogelijkheden zoeken die niet altijd binnen de regels hoeven passen
- Vorm en inhoud zijn even belangrijk

Veel gestelde vragen/opmerkingen

- Hoe gaat het met je?
- Vond je het een leuke opdracht?
- Vond je het een prettige samenwerking?
- Ik vind het er mooi/lelijk uitzien.
- Heb je met plezier gewerkt de afgelopen periode?
- Welk deel vond je het leukste/spannends/uitdagends etc.?
- Heb je met leuke mensen gewerkt?
- Hoe voelde je je toen.....?/Wat deed het met je toen.....?
- Welke lezer heb je voor ogen gehad bij het schrijven van je opdracht?
- Over welke punten in je werk ben je het meest tevreden?